

Robert Vannoy , Kutoka Uhamishoni, Hotuba 9A

Waamuzi

Mapitio ya

IV. D. Muundo na Maudhui ya Waamuzi 2. Msingi wa Kitheolojia kwa Uelewa Sahihi kwa Kitabu cha Waamuzi Waamuzi 2:6-3:4

Wiki iliyopita tulikuwa katika kitabu cha Waamuzi , na tulikuwa chini ya nambari ya Kirumi IV. D., " Muundo na maudhui ya Waamuzi." Mwishoni mwa kipindi tulizungumzia kuhusu IV. D. 2., "Msingi wa kitheolojia kwa uelewa sahihi kwa kitabu cha Waamuzi: Waamuzi 2:6-3:4." Utakumbuka nilisema kulikuwa na utangulizi mbili na hitimisho mbili, ukiangalia muundo wa kitabu cha Waamuzi. Kama unavyoona kwenye muhtasari wako, utangulizi wa kwanza ulikuwa historia ya kipindi kitakachoelezwa zaidi katika kitabu, Waamuzi 1:1-2:5. Tulijifunza hapo kwamba makabila yaliingia kukaa katika milki zao za kikabila, kama Yoshua alivyoelezea. Mwishoni mwa kitabu cha Yoshua, nia ilikuwa kwamba makabila yangekaa na kukamilisha ushindi wa eneo lao. Wengi wao hawakufanya hivyo, na hilo liliweka msingi wa kihistoria wa kile kinachofuata katika kitabu cha Waamuzi.

Lakini utangulizi huo wa pili unatoa msingi wa kitheolojia. Ulisoma katika 2:6 hadi 3:4 kwamba Israeli waligeuka na kuanza kuwatumikia Mabaali. Waamuzi 2:10 inasema, " Baada ya kizazi hicho chote kukusanywa kwa baba zao, kizazi kingine kikainuka, ambacho hakikumjua BWANA wala yale aliyowatendea Israeli. Ndipo Waisraeli wakafanya maovu machoni pa BWANA, wakawatumikia Mabaali." Kwa hiyo Waisraeli walimwacha Bwana na kuwatumikia Mabaali. Ulisoma katika mstari wa 14 kwamba Bwana anawatia mikononi mwa wavamizi waliowapora, na kuna uonevu. Kisha katika mstari wa 16, Bwana aliwainua waamuzi ili kuwaokoa. Mwishoni mwa saa yetu ya mwisho nilitaja mzunguko huu wa kutenda dhambi na kumwacha Bwana—ibada ya Baali ikifuatiwa na uonevu. Wakati mwingine unapata kipengele fulani cha toba katika mzunguko huo. Israeli hutubu au kumlilia Bwana, na kisha unapata ukombozi kupitia mwamuzi. Niliuliza wiki iliyopita kama kipengele cha tatu kilikuwa toba kweli. Hilo ni jambo ambalo haliko wazi kabisa. Halijatajwa mahususi katika utangulizi huu wa

kitheolojia.

A. Theolojia ya Waamuzi 1. Uasi wa Israeli 2. Uaminifu wa Mungu 3. Mizunguko ya Waamuzi – uasi, Malipo, Toba, Uokoaji Nilikupa kijitabu kinachoitwa “Theolojia ya Waamuzi.” Nataka kukuelekeza kwenye aya hapo inayoshughulikia swali hili mahususi, na hiyo iko kwenye ukurasa wa 833, chini ya kichwa “Uaminifu wa Mungu.” “Uaminifu wa Mungu,” unaona, ni nambari 2. chini ya “Mada za Kitheolojia.” Nambari 1. nyuma kwenye ukurasa wa 831 ni “Uasi wa Israeli.” Kwa hivyo kuhusu mada za kitabu, una uasi wa Israeli, lakini kwa upande mwingine unapata dalili wazi ya uaminifu wa Mungu. Chini ya kichwa hicho juu ya ukurasa wa 833, nimesema, “Watoa maoni wote wamependekeza kwamba mzunguko ulioainishwa katika sehemu ya pili ya utangulizi katika 2:11-19 na unaorudiwa katika hadithi za waamuzi mbalimbali ni ule wa uasi, adhabu, toba, na uokoaji.” Huo ndio mzunguko huo wa vipengele vinne—kufikiria hivi kama “R” nne labda kutakusaidia kuzikumbuka: uasi, adhabu, toba, na uokoaji. Hata hivyo, ukiangalia kwa karibu 2:11-19, utagundua kwamba hakuna marejeleo katika utangulizi wa toba. Kilipiza kisasi kwa uasi kimeelezwa katika 14 na 15: “Aliwauza kwa adui zao.” Lakini hii inafuatwa mara moja na, “Lakini ndipo Bwana akawainua waamuzi waliowaokoa kutoka mikononi mwa wavamizi hawa,” mstari wa 16. Hakuna marejeleo ya toba kati ya maelezo ya adhabu na uokoaji.

Kipengele cha Toba Mtu anapogeukia hadithi za waamuzi mbalimbali inaweza kuonekana kama kuingizwa kwa kipengele cha toba katika mzunguko huo kuna hesabiwa haki kwa sababu ya kauli inayojirudia kwamba Waisraeli “walilia”—ona kwamba iko katika nukuu—“kwa Bwana katika mateso yao.” Tazama 3:9 wakati wa Othnieli. Katika Waamuzi 3:9 unasoma, “Lakini walipomlilia Bwana, akawainulia mwokozi.” Kwa hivyo Israeli wanamlilia Bwana na kisha Bwana anamwinulia mkombozi. Swali linakuwa, kilio hicho cha Bwana kinamaanisha nini? Je, hilo linahusisha toba?

Tuendeleo kidogo. 3:9 ni wakati wa Othnieli. Waamuzi 3:15 ni wakati wa Ehudi. Unasoma hapo, “Waisraeli wakamlilia Bwana tena, naye akawapa mwokozi, Ehudi, mtu

wa shoto, mwana wa Gera, Mbenyamini.” Sitachukua muda kusoma marejeleo haya mengine yote, lakini huo ni wakati wa Ehudi. Kisha kuna wakati wa Debora katika 4:3, sura ya 6 na 7 wakati wa Gideoni na 10:10 wakati wa Yeftha. Nataka kusoma Waamuzi 10:10 kwa sababu kuna kipengele kingine kilichoanzishwa. Katika 10:10, wakati wa Yeftha, unasoma, “Ndipo Waisraeli wakamlilia Bwana,” na angalia kinachofuata: “Tumekutenda dhambi, kwa kumwacha Mungu wetu na kuwatumikia Mabaali.” Katika Waamuzi 10:10 kuna kauli dhahiri ya ungamo la dhambi ambayo inaonekana kama kauli ya toba. Nitarudi kwenye hilo baada ya dakika moja. Baadhi ya wachambuzi wamependekeza hata kwamba tofauti hii inayoonekana kati ya mzunguko ulioripotiwa katika utangulizi na mzunguko unaowakilishwa katika hadithi za waamuzi ni ushahidi kwamba utangulizi na hadithi zinatoka kwa waandishi tofauti. Kwa maneno mengine, huu ni utafiti mkuu wa kibiblia ambapo unapata mvutano wa migogoro kati ya vyanzo au tabaka tofauti. "Hitimisho hili linategemea kwa kiasi fulani dhana kwamba 'kulia' lazima kuhusishe toba. Hata hivyo, dhana hii si ya uhakika. Utafiti wa *za'aq* ambao ni kitenzi cha Kiebrania 'kulia' unaonyesha kwamba ni kilio cha msaada kutokana na dhiki kubwa. Katika baadhi ya matukio, kilio kinaweza kuhusishwa na toba (tazama 10:10). Lakini katika hali kama hizo, hii ni wazi tu kwa sababu ya kauli ya ziada kuhusu hilo." Kwa maneno mengine, wazo la toba si kitu kilicho ndani ya neno *za'aq* , "kulia."

Uaminifu wa Mungu Hautegemei Toba "Kwa kuwa hivi ndivyo ilivyo, inaelekeza umakini kwenye ufahamu muhimu wa kitheolojia. Yahweh alipomwinua mkombozi, hakuwa akiitikia toba yoyote kutoka kwa Israeli. Kinachoonekana katika uokoaji wa Yahweh kwa watu wake ni ushahidi wa uaminifu wake wa agano." Unaona, hiyo iko chini ya mada hii ya kitheolojia ya uaminifu wa Mungu. "Yahweh alitenda mara kwa mara kwa upendo na rehema kwa watu wake katika kujibu mateso na dhiki zao kwa kuwapa nafuu licha ya dhambi zao." Inaonekana kwangu ndivyo ilivyo hasa unaposoma hadithi hizi. "Ni wazi kutoka kwa kitabu cha Waamuzi kwamba ukombozi wa Yahweh haukustahili. Kwa kweli, inaonekana kwamba nyakati za ukandamizaji na nyakati za mapumziko zilitolewa na Yahweh bila kujali toba. Rehema yake kwa watu wake

ilionyeshwa tena na tena. Hakuwafukuza kutoka katika nchi, hakuwaangamiza (ambayo angekuwa na haki ya kufanya), lakini kwa rehema aliwaita tena na tena warudi kwake." Acha nisome tu chini ya ukurasa katika aya kutoka Nehemia 9.27-28 ambapo inasema, " Kwa hiyo ukawatia mikononi mwa adui zao, waliowaonea; lakini walipoonewa walikulilia. Kutoka mbinguni uliwasikia, na kwa huruma yako kubwa ukawapa waokozi, waliowaokoa na mikono ya adui zao. Lakini mara walipopumzika, wakafanya tena yaliyo mabaya machoni pako. Kisha ukawaacha mikononi mwa adui zao, nao wakawatawala. Na walipokulilia tena, uliwasikia kutoka mbinguni, na kwa huruma yako *ukawaokoa* mara kwa mara." Kwa hivyo nina mwelekeo wa kufikiria kwamba kipengele cha toba hakikuwepo kila wakati. Bwana alikuwa na rehema na aliwaokoa na ilikuwa ni onyesho la uaminifu wake wa agano kwa watu wake. Kwa hivyo yote hayo yako chini ya 2., "Msingi wa kitheolojia wa uelewa sahihi wa hadithi za Waamuzi."

3. Hadithi za Waamuzi Wakuu na Wadogo      Nambari 3. katika muhtasari wako, ni "Hadithi za waamuzi wakuu na wadogo." 3. a. ni "Waamuzi Wakuu na Wadogo", ukiangalia picha hiyo ya slaidi utaona kwenye kivuli cheusi Waamuzi sita wakuu: Othnieli, Ehudi, Debora, Baraka, Gideoni na Samsoni. Katika rangi iliyotiwa kivuli chepesi, pia una waamuzi sita wadogo. Kwa hivyo kuna waamuzi sita wakuu waliotajwa katika mwili wa kitabu na kuna waamuzi sita wadogo wanaorejelewa. Tofauti kati ya waamuzi wakuu na wadogo inategemea tu wale ambao tuna maelezo ya kina kuwahusu na wale ambao hatuwajui sana. Ukiangalia marejeleo ya waamuzi wadogo, Shamgari ni 3:31; huo ni mstari mmoja. Ukiangalia 3:31 ina yote tunayojua kuhusu Shamgari, ambayo ni: " Baada ya Ehudi akaja Shamgari mwana wa Anathi , ambaye aliwapiga Wafilisti mia sita kwa mchokoo wa ng'ombe . Yeye pia aliwaokoa Israeli." Kwa hivyo kwa Shamgari, Tola, Yairi, Ibzani , Eloni na Abdoni tuna mistari mitatu karibu kuhusu yoyote kati yao—taarifa chache sana. Kwa waamuzi wengine, Ehudi si mrefu sana, lakini una sura mbili za Debora na Baraka. Unapata sura tatu za Gideoni. Una sehemu za sura tatu za Yeftha na kuna sura nne au tano za Samsoni.

Waamuzi au Wakombozi Ukisoma masimulizi haya utagundua kwamba mara nyingi zaidi, maandishi hayo huwaita wakombozi badala ya waamuzi. Kwa kweli, unaweza kusema jina bora la kitabu lingekuwa "Wakombozi" badala ya "Waamuzi." Marejeleo pekee kwa mmoja wa watu hawa waliohusika katika shughuli za kawaida za kimahakama ni Debora, ambapo unasoma katika 4:4: " Debora, nabii mke, mke wa Lapidothi " - hapa katika NIV inasema " alikuwa akiwaongoza Israeli wakati huo." "Kuongoza" ni aina ya kitenzi *shaphat* , "kuhukumu." Kwa hivyo alikuwa "akiwahukumu Israeli wakati huo." Lakini kisha katika mstari wa tano inasema, " Alifanya mahakama chini ya Mtende wa Debora kati ya Rama na Betheli katika nchi ya vilima ya Efraimu, na Waisraeli walimwendea ili kusuluhisha mabishano yao ." Kwa hivyo alifanya mahakama na kupatanisha mabishano. Hiyo kwa kawaida ni aina ya shughuli tunayohusisha na jaji.

Unaposikia neno "jaji" unaweza kudhani kwamba watu hawa wote walikuwa maafisa wa mahakama wa aina fulani wanaoishi mahakamani. Nadhani hiyo inapotosha. Angalia matumizi ya neno *shin petet* . Umbo la kitenzi ni *shaphat* , ambalo umbo la nomino limetokana nalo. Ukiangalia matumizi ya neno hilo, lina matumizi mengi zaidi kuliko wazo finyu la shughuli za kimahakama za kusuluhisha migogoro au kuhukumu mahakamani. Ukiangalia mzizi katika msamiati wa BDB, unasema "kutawala, kusimamia, kutekeleza uongozi." Kwa hivyo "majaji" hawa walikuwa watawala wa kikabila au viongozi wa kikabila. Ukiangalia jinsi NIV inavyotafsiri, utagundua mara nyingi kwamba hawalitafsiri kama "jaji" bali kama "kuongoza." Ukiingia hata katika 1 Samweli 8 ambapo Israeli inataka mfalme, unapata neno hili. 1 Samweli 8:20 katika NIV inasema, "Watu walisema, 'Tutakuwa kama mataifa mengine yote, na mfalme atuongoze.' "Huyo ni *Shafati* , "mfalme wa kutuongoza."

Kwa hivyo kama nilivyosema, waamuzi hawa mara nyingi huitwa "wakombozi." Acha nikupe marejeleo machache kuhusu hilo. Katika Waamuzi 3:9 unasoma kuhusu Othnieli, "Walipomlilia Bwana , akawainulia"—haisemi mwamuzi, inasema "mwokozi." Hiyo ni kutoka kwa *yasha* , "kuokoa" au "kuokoa." Ukiangalia 3:15 na Ehudi, inasema, "Waisraeli walimlilia Bwana, naye akawapa mwokozi." Angalia Waamuzi 6:14-15—hiyo ni pamoja na Gideoni: "Bwana akamgeukia, akasema, Enenda kwa nguvu ulizonazo,

ukawaokoe Israeli na mkono wa Midiani"—okoa Israeli, *yasha* . Jambo lile lile katika Waamuzi 6:36; 7:2; 10:12-14 na sehemu zingine pia. Kwa hivyo kuna viongozi sita wakuu wa makabila au majaji, na sita wadogo.

## B. Maoni Mafupi kuhusu Waamuzi Wanne Maarufu

B. katika muhtasari wako ni, “Maoni mafupi kuhusu waamuzi wanne mashuhuri.” Wanne ambao nimewaorodhesha ni Debora na Baraka, Gideoni, Yeftha na Samsoni. Kwa hivyo kwanza, Debora na Baraka, ambao wameelezwa katika Waamuzi 4 na 5. Unasoma katika 4:5 kwamba “Debora, nabii wa kike alikuwa akiwaongoza Israeli wakati huo. Aliketi chini ya mtende wa Debora kati ya Rama na Betheli katika nchi ya vilima ya Efraimu.” Kwa hivyo anatoka katika kabila la Efraimu. Mstari wa 6 unasema alituma ujumbe kwa Baraka, ambaye alikuwa wa kabila la Naftali, na akamwomba achukue watu 10,000 wa Naftali na Zabuloni na kwenda kwenye Mlima Tabori kama BWANA alivyoamuru: “Nitamshawishi Sisera, jemadari wa jeshi la Yabini ” —Yabini alikuwa Mfalme wa Kanaani aliyetawala Hazori, mji muhimu sana wa kaskazini—“nami nitamshawishi na magari yake ya vita na vikosi vyake hadi kwenye mto Kishoni na kumtia mikononi mwako.” Anamwambia Naftali kile ambacho Bwana amesema, lakini Baraka anasita na anasema katika mstari wa 6, “Ukienda nami nitakwenda, lakini usipoenda, sitaenda.” Anasema, “Nitakwenda nawe, lakini kwa sababu ya njia unayoiendea, heshima haitakuwa yako; maana Bwana atamtia Sisera mkononi mwa mwanamke.” Nadhani katika hatua hiyo katika simulizi, matarajio yanaamshwa kwamba Debora atakwenda na Baraka na ndiye atakayewaongoza Israeli kwenye ushindi. Yeye ndiye ambaye Bwana atamtia Sisera. Lakini unaposoma zaidi, unapata katika mstari wa 13, Sisera ana magari 900, jeshi lenye nguvu. Waisraeli hawana magari , kumbuka. Lakini Debora anamwambia Baraka katika mstari wa 14, “Nenda! Hii ndiyo siku ambayo Bwana amemtia Sisera

mikononi mwako. Je, Bwana hakukutangulia?” Kwa hivyo Bwana ndiye shujaa wa kimungu, anayemtoa Kanaani mikononi mwa Israeli. Na kisha unasoma mstari wa 15, “BWANA akamfadhisha Sisera na magari yake yote na jeshi lake kwa upanga; Sisera akaacha gari lake, akakimbia kwa miguu.”

Kwa hivyo anajaribu kutoroka na anapata hema. Unasoma katika mstari wa 17, “Alikimbia kwa miguu hadi kwenye hema la Yaeli, mke wa Heberi, Mkeni, kwa sababu kulikuwa na urafiki kati ya Yabini mfalme wa Hazori na ukoo wa Heberi, Mkeni.” Anatoka nje na kumtendea kwa ukarimu sana, akasema ana kiu. Mstari wa 19, anasema, “Nipe maji kidogo,” naye anampa maziwa. Anaingia ndani ya hema na kumwambia, mstari wa 20, ikiwa mtu atakuja kwa kuuliza kama kuna mtu hapa, sema “Hapana.” Na kisha unagundua ni nani Bwana anamkabidhi Sisera mikononi mwake: ni Yaeli. Unasoma katika mstari wa 21, si Debora, “Lakini Yaeli, mke wa Heberi, alichukua kigingi cha hema na nyundo na kumwendea kimya kimya huku Sisera akiwa amelala usingizi mzito, amechoka. Akakipigilia kigingi hicho kwenye kipaji chake hadi ardhini, naye akafa.” Kwa hivyo unasoma kwamba katika mstari wa 23, “Siku hiyo Mungu [hasemi Yaeli alimshinda Yabini bali Mungu] alimshinda Yabini, mfalme wa Kanaani, mbele ya Waisraeli.” Kwa hivyo hiyo ndiyo hadithi ya Debora na Baraka ambao Bwana aliwatumia kuwakomboa Israeli kutoka kwa ukandamizaji wa Wakanaani.

Hiyo ni sura ya 4. Sura ya 5 ni maelezo ya kishairi ya tukio hili lile. Hatutachukua muda kupitia sura ya 5, lakini ni kipande kizuri cha fasihi ambapo Debora na Baraka wanaimba wimbo wa ushindi. Nataka kusoma mstari wa 24 na unaofuata ili kukupa ladha ya sura ya 5. Unasoma katika 5:24, “Abarikiwe zaidi kuliko wanawake wote, Yaeli, mke wa Heberi, Mkeni, na kubarikiwa zaidi kuliko wanawake wote wanaoishi mahema. Aliomba maji, naye akampa maziwa; katika bakuli linalowafaa wakuu, akamletea maziwa yaliyokaangwa. Mkono wake ulinyooshwa kwenye kigingi cha hema, mkono wake wa kulia kwenye nyundo ya fundi. Alimpiga Sisera, akamponda kichwa, akavunja

na kutoboa hekalu lake .” Unapata ulinganifu huu wa kishairi unaofanya iwe kipande chenye nguvu zaidi. “Miguuni pake alizama, akaanguka, akalala hapo. Miguuni pake alizama, akaanguka, alipozama, akaanguka hapo, akafa.”

Tukio linabadilika katika 5:28, na linarudi nyumbani kwa mama yake Sisera. “Mama yake Sisera alichungulia dirishani; nyuma ya dirisha alilia, ‘Kwa nini gari lake la vita linachelewa kufika? Kwa nini mlilo wa magari yake unachelewa?’ [Ana wasiwasi.] Mabibi zake wenye busara zaidi walimjibu; hakika, anaendelea kujisemea, ‘Je, hawapati na kugawanya nyara?’—msichana mmoja au wawili kwa kila mwanaume, mavazi ya rangi mbalimbali kama nyara kwa Sisera, mavazi ya rangi mbalimbali yaliyofumwa, mavazi yaliyopambwa kwa shingo yangu—yote haya ni nyara?’ ” Bila shaka, kejeli ni kwamba, harudi na sivyo ilivyo. Kwa hivyo mstari wa mwisho unasema, “ Vivyo hivyo adui zako wote waangamie, Ee BWANA! Lakini wanaokupenda wawe kama jua linapochomoza kwa nguvu zake. Na nchi ikawa na amani miaka arobaini.” Kwa hivyo kuna hadithi ya kwanza ya ukandamizaji na ukombozi wa Wakanaani ambapo Bwana anawatumia Debora na Baraka kuwakomboa Israeli.

## 2. Gideoni

Hadithi ya pili iko katika Waamuzi 6-8, na huyo ni Gideoni. Wakandamizaji wakati huu ni Wamidiani ambao walikuwa wahamaji kutoka jangwani. Huenda walitoka kusini na mashariki kutoka ng'ambo ya Yordani na kupora miji ya Israeli. Gideoni alitoka mahali paitwapo Ofra . Utagundua katika mstari wa 11, “Malaika wa Bwana akaja akaketi chini ya mwaloni huko Ofra , uliokuwa wa Yoashi , Mwabiezeri, ambapo mwanawe Gideoni alikuwa akikamua ngano kwenye shinikizo la divai ili kuificha Wamidiani.” Mahali pa Ofra panabishaniwa na hapawezi kuamuliwa waziwazi. Lakini wengi huiweka karibu na mpaka wa Manase na Efraimu, tena eneo la kabila la kaskazini. Bwana anamwambia Gideoni katika 6:12, “ Malaika wa Bwana alipomtokea Gideoni, akasema, ‘BWANA yu pamoja nawe, Ewe shujaa shujaa.’” Gideoni ana shaka katika mazungumzo haya na malaika wa Bwana, kwa hiyo anasema, “ Lakini bwana, ikiwa Bwana yu pamoja nasi, mbona haya yote yametupata? Yako wapi maajabu yake yote

ambayo baba zetu walitusimulia waliposema, ‘Je, Bwana hakutuleta kutoka Misri?’ Lakini sasa Bwana ametuacha na kututia mikononi mwa Midiani.’ Bwana akamgeukia, akasema, ‘Nenda kwa nguvu ulizo nazo, ukawaokoe Israeli na mkono wa Midiani . Je, sikukutuma?’” Kwa hiyo kuna agizo hilo. Gideoni anapinga. Katika mstari wa 15, Gideoni anasema, “Ninawezaje kuwaokoa Israeli? Ukoo wangu ndio dhaifu zaidi katika Manase na mimi ndiye mdogo zaidi katika jamaa yangu.’ Bwana anasema, ‘Nitakuwa pamoja nawe nawe utawapiga Wamidiani wote pamoja.’”

Lakini hiyo bado haitoshi kwa Gideoni. Angalia katika 6:17, Gideoni anajibu, “Kama sasa nimepata kibali machoni pako, nipe ishara.” Kwa maneno mengine, nataka uthibitisho fulani kwamba unachosema kitatokea kweli. Kwa hivyo Bwana anampa ishara. Gideoni anaandaa dhabihu juu ya madhabahu na unasoma katika mstari wa 21 kwamba “malaika wa Bwana aligusa nyama na mikate isiyotiwa chachu, na moto ukawaka kutoka kwenye mwamba ukiteketeza nyama na mikate.” Mstari wa 22 unasema, “ Gideoni alipotambua kwamba alikuwa malaika wa Bwana, akasema, ‘ Aa, Bwana Mwenye Enzi Kuu! Nimemwona malaika wa Bwana ana kwa ana!’” Sasa malaika anamwambia aibomoe madhabahu ya baba yake kwa ajili ya Baali. Baba yake alikuwa na madhabahu ya Baali, hiyo iko katika mstari wa 25; alikata nguzo ya Ashera. Gideoni anafanya hivyo usiku, unasoma katika mstari wa 27. Na baada ya hapo, nenda chini hadi mstari wa 36. “ Gideoni akamwambia Mungu, ‘Ukiiokoa Israeli kwa mkono wangu kama ulivyoahidi ’”—neni la Mungu bado halikutosha. Anaendelea, “Tazama , nitaweka ngozi ya sufu kwenye kiwanja cha kupuria. Ikiwa kuna umande tu juu ya ngozi na ardhi yote ikiwa kavu, ndipo nitajua kwamba utaiokoa Israeli kwa mkono wangu, kama ulivyosema .” Kisha anataka ishara nyingine. “ Na hivyo ndivyo ilivyotokea. Gideoni akaamka mapema siku iliyofuata; akaikamua ngozi na kukamua umande—bakuli lililojaa maji. Kisha Gideoni akamwambia Mungu, ‘Usinikasirike. Acha nifanye ombi moja tu. Niruhusu nijaribu tena kwa ngozi. Wakati huu, fanya ngozi iwe kavu na ardhi iwe kavu.’ Usiku huo Mungu alifanya hivyo. Ngozi pekee ilikuwa kavu; ardhi yote ilikuwa imefunikwa na umande.”

Tena , Dan Bloch—niliyemtaja katika kitabu chake kuhusu Waamuzi wiki iliyopita katika mfululizo wa *New American Commentary*—ana maoni ya kuvutia kuhusu kifungu hicho cha ngozi kwenye ukurasa wa 272. Anasema kuhusu mistari wa 36 na unaofuata, “Mistari hii inamshangaza msomaji kabisa. Ingawa Gideoni amepewa nguvu na Yahweh na amezungukwa na jeshi kubwa la wanajeshi, anasita. Anaendelea kumjaribu Mungu kwa madai ya ishara— wakati wake mahususi kwa ajili ya uhakikisho kwamba Mungu atatumia wanajeshi wake kutoa ukombozi kwa taifa kama alivyoahidi: ‘...kama mtaokoa Israeli kwa mkono wangu kama mlivyoahidi.’ Usemi wa baadaye unaotokea mara mbili katika mistari ya 36-37 ndio ufunguo wa maandishi haya.” Na kisha anatoa maoni haya— nadhani hii inafaa. Anasema, “Kinyume na tafsiri ya kawaida, maandishi haya hayana uhusiano wowote na kugundua au kubaini mapenzi ya Mungu.” Ni mara ngapi umewasikia watu wakisema, “Nitatoa ngozi ya Gideoni—nitaona kama Bwana atafanya hivi, basi naweza kuona mapenzi yake ya kufanya hivyo.” Bloch anasema, “Hili halina uhusiano wowote na kugundua au kubaini mapenzi ya Mungu. Mapenzi ya kimungu yako wazi kabisa akilini mwake.” Anajua mapenzi ya Mungu ni nini. “Tatizo la Gideoni ni kwamba kwa uzoefu wake mdogo na Mungu, hawezi kuamini kwamba Mungu hutimiza neno lake kila wakati.” Mungu alikuwa ameahidi, lakini hakuwa tayari kuamini. “Ombi la ishara si ishara ya imani bali ya kutoamini. Licha ya kuwa wazi kuhusu mapenzi ya Mungu, kuwezesha na roho ya Mungu, kuthibitishwa kama kiongozi aliyechaguliwa kimungu na mwitikio mkubwa wa watu wa nchi yake, kwa mwitikio wake mwenyewe wa vita, anatumia kila njia inayopatikana kujaribu na kutoka katika misheni ambayo ameitwa. Hilo linaonekana kuwa ndilo linaloendelea na ngozi hii. Lakini haifanyi kazi kwa sababu Bwana anavumilia sana katika kushughulika kwake na Gideoni.” Mungu anakubali ombi la Gideoni na hufanya hivi. Lakini Gideoni ni shujaa asiyetaka sana katika kesi hii.

Sitaendelea na hadithi nzima iliyobaki, lakini unakumbuka jinsi Gideoni alivyoitikia sana watu waliokuwa tayari kwenda, na kisha Bwana anasema, “Una wengi sana, lazima upunguze idadi hiyo.” Unapoingia katika sura ya 7, Bwana anasema katika mstari wa 2, “Una watu wengi sana kwangu kuwatia Wamidiani mikononi mwao.” Sasa kwa nini Bwana anasema hivyo? Baadhi ya watu hutumia maandishi haya kuonyesha kwamba kuna aina fulani ya sifa ya kuwa mdogo; unataka kuwaondoa wote na kwa namna fulani kuwa mdogo ni bora zaidi. Hilo si jambo la msingi hapa. Jambo la msingi hapa ni kile ambacho Bwana anasema katika mstari wa 2: “Ili Israeli wasijisifu dhidi yangu kwamba nguvu zao zimewaokoa.” Sio jeshi lenye nguvu litakalompaa Gideoni na Israeli ushindi. Ni Bwana atakayewapa ushindi, na Bwana hataki mkanganyiko wowote kuhusu hilo.

"Ili Israeli wasijisifu dhidi yangu kwamba nguvu zao zimewaokoa, sasa watangazie watu, 'Mtu yeyote anayetetemeka kwa hofu na arudi na kuondoka Mlima Gileadi.'" Hilo ni pendekezo la kuvutia kuwapa wanaume wanaokaribia kwenda vitani. "Mkiwa na hofu yoyote, mnaweza kuachiliwa, mnaweza kurudi nyumbani." Kuna watu wachache sana ambao naweza kuwazia wakienda vitani ambao hawana hofu. Lakini hapa mtu yeyote anayetetemeka kwa hofu anaweza kurudi. Kwa hivyo watu 22,000 walibaki, huku 10,000 wakibaki. " Lakini BWANA akamwambia Gideoni, 'Bado kuna watu wengi sana. Wapeleke majini, nami nitawapepetta huko. Nikisema, 'Huyu atakwenda nawe,' atakwenda; lakini nikisema, 'Huyu hatakwenda nawe,' hatakwenda.' Basi Gideoni akawapeleka watu majini. Huko BWANA akamwambia, 'Watenganishe wale wanaokunywa maji kwa ndimi zao kama mbwa, na wale wanaopiga magoti kunywa.' Watu mia tatu walikunywa kwa mikono yao vinywani. Wengine wote walipiga magoti kunywa ." Mstari wa 7, “ BWANA akamwambia Gideoni, ‘Kwa watu hao mia tatu waliokunywa kwa maji, nitawaokoa ninyi, nami nitawatia Wamidiani mikononi mwako .’”

Kwa hivyo kusudi la haya yote ni kuonyesha kwamba ushindi utakapokuja, ni Bwana ndiye aliyewapa ushindi. Kisha wanaingia kambini mwa Wamidiani usiku. Unasoma katika mstari wa 16, “Akawagawanya watu hao mia tatu katika vikosi vitatu,

akaweka tarumbeta na mitungi mitupu mikononi mwao wote, wakiwa na mienge ndani. ‘Niingalieni,’ akawaambia. ‘Nifuateni. Nitakapofika ukingoni mwa kambi, fanyeni kama nifanyavyo mimi. Mimi na wote walio pamoja nami mtakapopiga tarumbeta zetu, ndipo nanyi pigeni zenu kutoka pande zote za kambi na kupiga kelele, ‘Kwa BWANA na kwa Gideoni.’ ” Na unasoma katika Waamuzi 7:19, “Wakapiga tarumbeta, wakavunja mitungi iliyokuwa mikononi mwao.” Matokeo yalikuwa kwamba Wamidiani walichanganyikiwa na wakaanza kupigana wao kwa wao, na kusababisha ushindi wa Israeli.

Viongozi wa Wamidiani katika sura ya 8 walioitwa Zeba na Zalmuna walikimbia. Gideoni na jeshi lake waliwafuata, na unasoma katika mstari wa 12 wa sura ya 8 kwamba waliwakamata. Njiani, walienda mahali paitwapo Sukothi. Inashangaza kwamba katika mstari wa 5 Gideoni aliwaambia watu wa Sukothi, “Wapeni askari wangu mkate; wamechoka. Bado ninawafuatilia Zeba na Zalmuna, wafalme wa Midiani.” Watu wa Sukothi hawakujua matokeo ya hili yangekuwa nini. Hawakutaka kujiunga na Gideoni. Kwa hivyo unasoma katika mstari wa 6, “ Lakini maafisa wa Sukothi wakasema, ‘Je, tayari mna mikono ya Zeba na Zalmuna ? Kwa nini tuwape askari wako mkate?’ ” Waliogopa kwamba Zeba na Zalmuna wangetoroka na kurudi, na ikiwa wangegundua kwamba watu wa Sukothi wamemsaidia Gideoni na watu wake, Zeba na Zalmuna wangewalipiza kisasi. Kwa hivyo hawakusaidia. Lakini Gideoni na watu wake waliwafuata na kuwakamata. Kisha unaona katika mstari wa 13 kwamba waliporudi, Gideoni alimkamata kijana mmoja wa Sukothi na kumuuliza maswali. Kijana huyo aliandika majina ya maafisa 77 wa Sukothi, wazee wa mji. Sasa, mambo mawili kuhusu hilo. Hatawaacha watu wa Sukothi waende zao. Gideoni anarudi na kuwauliza kuhusu kutokumsaidia kwao njiani. Lakini aina ya pembeni ya kuvutia hapa ni kwamba anapata mtu mmoja tu ambaye anaweza kuandika majina hayo—hawa walikuwa watu waliojua kusoma na kuandika! Inaonekana kama uandishi ulikuwa jambo la kawaida wakati huo.

Umesoma katika mstari wa 16, “ Aliwachukua wazee wa mji na kuwafundisha watu wa Sukothi somo kwa kuwaadhibu kwa miiba ya jangwani na michongoma.” Kwa hivyo inaonekana kama aliwapiga kwa mijeledi na michongoma na michongoma. “...Pia aliubomoa mnara wa Penieli na kuwaua watu wa mji.” Hapo unajiuliza kama hiyo

haikuwa kupita kiasi. Sasa, hawa si Wakanaani; hawa walikuwa Waisraeli. Inaonekana kama labda alienda mbali sana huko.

Lakini katika 21b unasoma kwamba Gideoni pia aliwaua Zeba na Salmuna na kuchukua mapambo yao kutoka shingoni mwa ngamia zao. Kwa hivyo huo ndio ushindi ambao Bwana aliwapa Israeli kwa idadi ndogo ya wanajeshi chini ya uongozi wa Gideoni.

Baada ya ushindi huo, angalia kinachotokea katika mistari ya 22 na 23, kwa sababu nadhani mistari hiyo miwili ni muhimu. Nitarudia baadaye. Unasoma hapo, “Waisraeli wakamwambia Gideoni, ‘Ututawale—wewe, mwanao na mjukuu wako ...’” Kwa maneno mengine, anzisha nasaba. Kwa nini? “...Kwa sababu mmetuokoa kutoka mikononi mwa Midiani.” Jibu la Gideoni lilikuwa jibu linalofaa kabisa. Katika mstari wa 23, “Gideoni akawaambia, ‘Mimi sitatawala juu yenu, wala mwanangu hatatawala juu yenu. BWANA atatawala juu yenu.’” Nadhani Gideoni anaelewa kinachoendelea hapo. Watu wanamshukuru kwa ushindi huo. Anajua sana kwamba yeye si ndiye aliyelea ushindi. Ni Bwana ndiye aliyeshinda, na kwa hivyo hangetawala juu yao. Bwana angetawala juu yao. Ukirudi kwenye Waamuzi 7:2, unasoma hapo, mwanzoni mwa hili, kwamba Bwana alimwambia Gideoni, “Una watu wengi mno mkononi mwako. Ili Israeli wasijisifu dhidi yangu kwamba nguvu zake mwenyewe zimemwoko, punguza idadi hii ya wanajeshi ulio nao.”

Sasa kuna muhtasari mwingine zaidi wa hadithi hii ya Gideoni. Ingawa Gideoni ndiye aliyetoa uongozi ulioipa ushindi huu, Gideoni, baadaye maishani mwake, aliwaongoza Israeli katika aina fulani ya ibada ya sanamu. Alikuwa kiongozi mwenye dosari. Umesoma katika mstari wa 24 kwamba Gideoni alisema, “Nina ombi moja, kwamba kila mmoja wenu anipe pete kutoka katika fungu lake la nyara.” Walifurahi kufanya hivyo. Kwa hivyo umesoma katika mstari wa 26 kwamba alikusanya shekeli 1,700 za dhahabu. Kisha unasoma katika mstari wa 27, “Gideoni akatengeneza dhahabu hiyo kuwa naivera, ambayo aliiweka katika mji wake wa Ofra. Israeli wote walijifanya watumwa kwa kuiabudu. Na ikawa mtego

kwa Gideoni na familia yake.”

Sasa inasema kwamba alitengeneza efodi kutokana na dhahabu hii. Haijulikani wazi kabisa ilikuwa nini hasa. Matumizi ya kibiblia ya neno "efodi" yanahusiana na vazi lililovaliwa na kuhani mkuu ambalo lilikuwa ghali sana kutengeneza. Maagizo ya kutengeneza efodi yako katika Kutoka 28:6-12. Je, efodi hii ilikuwa kitu sawa na vazi lile lililovaliwa na kuhani mkuu? Ilikuwa kuhusiana na efodi mifukoni mwake kwamba Urimu na Thumimu zilishikiliwa na kuhani mkuu. Urimu na Thumimu zilikuwa njia ya kupokea unabii wa kimungu. Je, Gideoni alitaka njia mbadala, isiyo halali ya kupokea unabii wa kimungu? Baadhi wanafikiri hivyo ndivyo ilivyokuwa, na wengine wanafikiri kwamba efodi hapa inarejelea sanamu ya aina fulani. Dan Bloch katika ufafanuzi wake anapendekeza kwamba ni tamathali ya usemi inayoitwa synecdoche ambapo sehemu hiyo inawakilisha yote. Katika tafsiri hii efodi haimaanishi tu vazi, bali mavazi ya aina fulani ya sanamu. Inawakilisha sanamu pia, ambayo vazi lilifunikwa. Kwa hivyo sanamu hiyo ikawa sanamu na kitu cha kuabudiwa kwa Israeli. Kwa hivyo ni jambo lisiloeleweka; hatujui hasa Gideoni alifanya nini hapa, na kusudi lake lilikuwa nini. Lakini matokeo yake ni wazi kabisa. Unasoma katika mstari wa 27b, "Israeli wote walijifanya wazimu kwa kuiabudu naivera hii." Kwa hivyo Gideoni aliwapotosha Israeli.

### Abimeleki na Ufalme

Mwishoni mwa sura ya 8, mistari ya 30-31, kuna marejeleo ya mwanawe Abimeleki ambaye anakuwa mtu mkuu katika sura inayofuata. Umesoma katika mstari wa 31 kwamba suria wa Gideoni aliyeishi Shekemu alimzalia mwana ambaye alimpa jina Abimeleki. Gideoni alikufa akiwa mzee mwema, akazikwa kwenye kaburi la baba yake Yoashi huko Ofra ya Waabiezeri. Mara tu Gideoni alipokufa, Waisraeli walijifanya tena watumwa wa Mabaali.

Kwa hivyo, Abimeleki mwana wa Gideoni ndiye mada ya sura ya 9. Sitachukua muda kupitia sura nzima. Abimeleki anakuwa mfalme wa Shekemu, na matokeo yake yalikuwa uharibifu wa Shekemu na kifo cha Abimeleki. Kwa hivyo matokeo ya hadithi ya Gideoni ni mchanganyiko sana. Walikombolewa kutoka kwa Wamidiani, na Gideoni anasema, "Sitawatawala ninyi, Bwana atawatawala ninyi." Hilo ni zuri. Lakini matokeo yalikuwa aina fulani ya ibada ya sanamu. Na kisha mwana wa Gideoni anakuwa "mfalme" zaidi katika sura ya wafalme wa miji ya Kanaani wa nchi ya Kanaani, na hilo lilisababisha maafa pia.

### 3. Yeftha na Nadhiri Yake

Mwamuzi wa tatu ninayetaka kukuvutia ni Yeftha katika Waamuzi 10:6-12:7. Katika kisa hiki, Israeli inakandamizwa na Waamoni. Unasoma katika 10:6, "Waisraeli wakafanya tena yaliyo maovu machoni pa BWANA. Wakawatumikia Mabaali na Maashtorethi, na miungu ya Shamu, na miungu ya Sidoni, na miungu ya Moabu, na miungu ya Waamoni, na miungu ya Wafilisti. Na kwa sababu Waisraeli walimwacha BWANA na hawakumtumikia tena, akawakasirikia. Akawauza mikononi mwa Wafilisti na Waamoni, ambao mwaka huo waliwaangamiza na kuwaponda. Kwa miaka kumi na minane waliwakandamiza Waisraeli wote upande wa mashariki wa Yordani katika Gileadi, nchi ya Waamori." Kwa hivyo uko kaskazini na mashariki katika nchi, huku tatizo kuu likiwa Gileadi, mashariki mwa Mto Yordani.

Wakati huo, wazee wa Israeli walituma watu mahali paitwapo Tobu kwa ajili ya uhamisho kutoka Israeli kwa jina la Yeftha. Alikuwa akiishi Tob, mji ulio mashariki mwa kaskazini-mashariki mwa Ramoth- Gileadi katika eneo hilo hilo. Unasoma katika 11:1, "Alikuwa shujaa hodari. Baba yake alikuwa Gileadi, mama yake alikuwa kahaba, naye akawa mtu aliyetengwa." Kwa hivyo unasoma katika mstari wa 3 kwamba alikimbia na kukaa katika nchi ya Tob. Kisha, katika mstari wa 5, wazee wa Gileadi walimtumia na kumwomba awe jemadari wa majeshi yao ili waweze kupigana na Waamoni. Yeftha anataka kujadiliana nao. Katika mstari wa 9 Yeftha anasema, "Mkinirudisha kupigana

na Waamoni, naye BWANA akanipa, je, mimi nitakuwa kichwa chenu kweli?' Wazee wa Gileadi wakajibu, 'BWANA ni shahidi wetu; hakika tutafanya kama msemavyo.' Basi Yeftha akaenda na wazee wa Gileadi, nao watu wakamfanya kuwa mkuu na jemadari juu yao .' Na hivyo anachukua jukumu hili la kupigana na Waamoni. Mwanzoni anawatuma washauri wengine wanaozungumza nao, wakibishana kwamba Waamoni hawana madai yoyote ya kihistoria kwa nchi waliyokuwa wakiimiliki. Sehemu inayofuata ya sura ya 11 hadi mstari wa 27, unasoma kwamba mfalme wa Amoni hakujali ujumbe ambao Yeftha alimtumia. Kwa hivyo Yeftha anaamua kukusanya majeshi ya Israeli ili kupigana nao, lakini kabla ya kufanya hivyo anaweka nadhiri. Hili ndilo jambo ambalo labda linajulikana zaidi kuhusu Yeftha . Unasoma katika 11:30, “ Naye Yeftha akaweka nadhiri kwa BWANA, akisema, Ukiwapa Waamoni mikononi mwangu, chochote kitakachotoka mlangoni pa nyumba yangu kunilaki nitakaporudi kwa ushindi kutoka kwa Waamoni kitakuwa cha BWANA, nami nitakitoa kama sadaka ya kuteketezwa.” Naam, anatoka kwenda kupigana, na anashinda Waamoni. Umesoma katika mstari wa 34, “ Yeftha aliporudi nyumbani kwake Mizpa, ambaye angetoka nje kumlaki isipokuwa binti yake, akicheza kwa sauti ya matari! Alikuwa mtoto wa pekee. Isipokuwa yeye, hakuwa na mwana wala binti. Alipomwona, alirarua nguo zake, akasema, ‘Ee! Binti yangu! Umenifanya niwe mnyonge na mnyonge, kwa sababu nimemwekea BWANA nadhiri ambayo siwezi kuivunja.’ Akasema, ‘ Umempa BWANA nadhiri yako. Nitendee kama ulivyoahidi, kwa kuwa BWANA amekulipiza kisasi juu ya adui zako, Waamoni. Lakini nipe ombi hili moja,’ akasema. ‘Nipe miezi miwili nizuru milimani na kulia na rafiki zangu, kwa sababu sitaolewa kamwe .’ ‘ Unaweza kwenda,’ akasema. Akamwacha aende kwa miezi miwili. Baada ya miezi miwili, akarudi kwa baba yake, naye akamtendea kama alivyomwapia .”

Kwa hivyo nadhani njia bora zaidi ya kusoma hili ni kwamba Yeftha alitoa kiapo hicho na kukitimiza; alimtoa kafara binti yake ili kutimiza kiapo hicho. Uelewa huo unapingwa na baadhi ya watu, lakini nadhani huo ndio usomaji unaowezekana zaidi wa maandishi. Angalia manukuu yako kwenye ukurasa wa 55 chini ya ukurasa. Hii ni kutoka kwa ufafanuzi kuhusu Waamuzi na Ruthu na Cundall na Morris katika mfululizo wa

Agano la Kale la Tyndale. Wanasema, “Majaribio yamefanywa kuonyesha kwamba Yeftha alikuwa na wazo la kutoa dhabihu ya mnyama na kwamba alishangazwa binti yake alipokuja kumsalimia, lakini haya hayawezi kuthibitishwa kwa kuwa msemu ‘yeyote atokaye milangoni mwa nyumba yangu’ lazima urejeele dhabihu ya kibinadamu iliyokusudiwa. Ni hakika kwamba hii ilikusudiwa kama kitendo cha kujitolea kwa upande wa Yeftha , malipo kwa matendo ya Mungu kupitia kwake. Lakini kama angekuwa na ujuzi zaidi katika mila za Musa, angejua kwamba Mungu hakutaka kuheshimiwa kwa njia hii. Maisha ya wengine ni matakatifu, hayapaswi kukomeshwa kwa madhumuni ya kibinafsi, haijalishi lengo hilo linaweza kuonekana la kusifiwa kiasi gani. Kama Askofu Hall alivyosema, ‘Ilikuwa bidii yake kuapa na dhambi yake kuapa bila kufikiri.’”

Hata hivyo, angalia aya ya pili kwenye ukurasa wa 56: “Watoa maoni na wanahistoria wote wa awali walikubali kwamba Yeftha alimtoa binti yake kama sadaka ya kuteketezwa. Haikuwa hadi Enzi za Kati ambapo majaribio yenye nia njema lakini yaliyopotoka yalifanywa ili kupunguza maana iliyo wazi ya maandishi. Wasiwasi wa akili zilizoelimika unaweza kushtushwa na vitendo hivyo, hasa na mmoja wa majaji wa Israeli. Lakini jaribio la kubadilisha hukumu ya kifo kuwa ubikira wa milele haliwezi kudumishwa.” Hilo ndilo baadhi ya watu wamebishana —kwamba ubikira wa milele ulikuwa adhabu, si maisha yake. “Rejea ya mwisho kuhusu ubikira wa binti ya Yeftha imeongezwa ili kuonyesha msiba wa jambo hilo, na wakati kamili unachukuliwa vyema kama pluperfect, matumizi ambayo mara nyingi huwa kwa Kiebrania, 'hakuwa na.' Kauli iliyo wazi 'Alifanya naye kulingana na kiapo chake alichopa,' lazima iruhusiwe kusimama.” Martin Luther alisema, “Mtu angependa isemwe kwamba hakumtoa binti yake, lakini maandishi yanasema wazi kwamba alifanya hivyo.” Inaonekana kwangu kwamba hiyo ndiyo njia dhahiri zaidi ya kusoma hili. Baadhi wanaobisha kwamba hakumtoa sadaka wanasoma mstari wa 31 unaosema, “chochote kitakachotoka milango ya nyumba yangu kunilaki nitakaporudi kwa ushindi kutoka kwa Waamoni kitakuwa cha Bwana,” na kisha unapata *waw* , ambayo NIV inatafsiri “ *nami* nitawatoa kama sadaka ya kuteketezwa.” Baadhi hujaribu kutafsiri *waw* hiyo kama “au”: “Chochote kitakachotoka

nyumbani kwangu kunilaki nitakaporudi kwa ushindi kutoka kwa Waamoni kitakuwa cha Bwana”—kwa maneno mengine, “Ikiwa kuna mwanadamu, atawekwa wakfu kwa Bwana, au ikiwa ni mnyama—kondoo, mbuzi, kuku, au chochote—nitamtoa kama sadaka ya kuteketezwa.” Lakini hiyo haiendani vizuri na muktadha mwingine, na ni njia ngumu ya kusoma asili.

4. Samson – Makala ya RTR ya Webb T hakimu anayefuata ninayetaka kumjadili ni Samsoni. Hiyo ni Waamuzi 13:1-16:31, kwa hivyo sura za 13-16. Nilidhani kwamba kwa Samson ningekupa kijitabu hiki badala ya kufanyia kazi maandishi. Huu ni aina ya wasifu mfupi wa makala ambayo nadhani ni nzuri sana, iliyoandikwa na Barry Webb katika *Reformed Theological Review*, inayoitwa "Usomaji Mzito wa Hadithi ya Samsoni." Nitajaribu tu kutoa aina ya muhtasari wa makala hiyo. Webb anasema, "Hadithi ya Samsoni ni aibu kwa wainjilisti wengi. Wanataka kumchukulia kama neno la Mungu lakini hawajui jinsi ya kufanya hivyo. Hadithi ya Samsoni haijitoshelezi kwa urahisi kwa aina ya maadili ambayo ni ya kawaida katika mimbari za kiinjilisti na masomo ya Shule ya Jumapili. Sasa ikiwa utapata mifano ya kuishi kutoka kwa wahusika wa Biblia labda hutaenda kwa Samsoni kuwatafuta, au angalau si kwa pointi nyingi sana, lakini labda chache. Njia mbadala ni kuidharau na kumwona Samsoni kama mtu mkuu wa kibiblia, au kuipuuza. Mabadiliko ya mwisho labda ndiyo ya kawaida zaidi."

Webb anahitaji usomaji mzito unaotambua kimsingi tabia ya kitheolojia ya hadithi ya Samsoni, na unaoelewa jinsi inavyofanya kazi katika muktadha wake wa kisheria. Anabainisha kuwa hadithi hiyo inachukua nafasi ya kimkakati katika kitabu cha Waamuzi, mwishoni mwa sehemu kuu ya kati ya waamuzi sita wakuu. Inapewa kipaumbele kikubwa—kuna sura nne. Kwa sababu ya nafasi ya simulizi hii na kiasi cha nafasi aliyopewa Samsoni, Webb anasema, “Tukikosa hoja ya kipindi hiki, tunaweza kukosa hoja ya kitabu kizima cha Waamuzi.”

a. Harakati ya Kwanza Kuhusu muundo wa simulizi, Webb anasema inajitokeza katika hatua tatu. Kwanza, malaika anatoa utabiri: mwanamke tasa atazaa mtoto wa

kiume. Hiyo ni katika Waamuzi 13:2 ambapo unasoma, “ Mtu mmoja wa Sora , jina lake Manoa, wa ukoo wa Dani, alikuwa na mke ambaye alikuwa tasa na alibaki bila mtoto. Malaika wa BWANA akamtokea [mke wa Manoa] na kumwambia, ‘Wewe huna mtoto, lakini utachukua mimba na kupata mtoto wa kiume .’” Kwa hivyo mwanamke tasa atazaa mtoto wa kiume. Na utabiri wa pili: mwana ataanza kuwakomboa Israeli kutoka kwa Wafilisti. Unasoma hilo katika mstari wa 12. Kifungu cha mwisho, “Ataanza kuwakomboa Israeli kutoka mikononi mwa Wafilisti.”

Utabiri wa kwanza unatimizwa katika 13:1-4, ambapo unasoma, “Yule mwanamke akazaa mtoto wa kiume, akamwita jina lake Samsoni.” Utabiri wa pili, “Ataanza ukombozi kutoka kwa Wafilisti,” unaonekana hatua kwa hatua katika masimulizi mawili makubwa yanayoanzia sura ya 14 hadi 16.

Harakati ya kwanza kati ya hizo mbili ni nambari mbili kati ya harakati tatu za simulizi. Samsoni anaenda Timna ambapo anampenda msichana Mfilisti—unasoma kwamba katika 14:1. Samsoni anashuka Timna , anamwona huko mwanamke kijana Mfilisti, na anarudi kwa baba yake na mama yake na kusema, “Nipatieni huyo awe mke wangu.” Harakati hiyo inafikia kilele katika mauaji ya Wafilisti wa Ramoth- Lehi katika 15:14-20. Katika Waamuzi 15:14-20 unasoma kwamba roho ya Bwana inamjia Samsoni. Anavunja kamba alizofungwa nazo na kupata mfupa wa taya ya punda na kuwaua watu elfu. Akisema na Bwana, anasema, “Kwa mfupa wa taya ya punda, nimewafanya Wafilisti kuwa punda; umempa mtumishi wako ushindi huu.” Kwa hivyo harakati hiyo ya kwanza inafikia kilele katika mauaji huko Ramoth -Lehi.

b. Harakati ya Pili Harakati ya pili inaanza na Samsoni kwenda Gaza katika Waamuzi 16:1 ambapo anamtembelea kahaba. Harakati hiyo inafikia kilele kwa mauaji ya Wafilisti katika hekalu la Dagoni, ambapo anavunja nguzo na kuua wengi zaidi katika kifo chake kuliko alivyofanya maishani mwake katika Waamuzi 16:30. Inasema, “ Samsoni akasema, ‘Nife pamoja na Wafilisti.’” Kisha akasukuma kwa nguvu zake zote, na hekalu likawaangukia watawala na watu wote waliokuwa ndani yake. Hivyo aliwaua wengi zaidi alipokufa kuliko alipokuwa hai.

Marejeleo ya Zora na Eshtaoli katika Waamuzi 13:25 na 16:31 yanaunganisha harakati hizi mbili. Sasa hiyo ni sifa tu ya kifasihi ambayo unaweza kusema ni sehemu ya muundo wa simulizi. Unaona katika 13:25, " Roho wa BWANA akaanza kumchochea alipokuwa Mahaneh Dani, kati ya Sora na Eshtaoli ." Weka marejeleo hayo kati ya Sora na Eshtaoli . Katika 16:31 mwishoni, " Wakamrudisha na kumzika kati ya Sora na Eshtaoli ." Kwa hivyo unaona Zora na Eshtaoli wanaunganisha kifungu kutoka sura ya 14 hadi mwisho wa sura ya 16. Kwa hivyo wanaunganisha harakati hizo mbili katika simulizi ya Samsoni. Marejeleo ya Manoa, baba yake Samsoni, pia yanaunda simulizi nzima. Ukirudi mwanzo kabisa wa simulizi katika Waamuzi 13:2, inasema, "Mtu mmoja wa Sora aitwaye Manoa." Kisha nenda 16:31 mwishoni mwa simulizi nzima: "Alizikwa kaburini mwa Manoa, baba yake." Hizi ni vipengele vya muundo wa ndani katika simulizi. Kwa hivyo nadhani anatoa mfano mzuri wa mienendo mitatu katika simulizi.

c. Samsoni na Nadhiri ya Mnaziri Kisha maoni haya zaidi: "Samsoni Mnaziri." Mnaziri anafafanua Samsoni alikuwa nani kwa uamuzi wa kimungu. Rudi kwenye sura ya 13 ambapo tangazo la kuzaliwa kwake lilitolewa. Umesoma katika mstari wa 5 kwamba malaika wa Bwana anasema, " Wembe wowote usitumike kichwani mwake, kwa sababu mvulana huyo atakuwa Mnaziri, aliyetengwa kwa Mungu tangu kuzaliwa, naye ataanza ukombozi wa Israeli kutoka mikononi mwa Wafilisti ." Kwa hivyo alipaswa kuwa Mnaziri maisha yake yote—tangu kuzaliwa na kuendelea. Sasa, baadhi ya maoni kuhusu hilo. Yeye si Mnaziri wa hiari. Tumeangalia jukumu la Mnaziri, ambalo lilikuwa nadhiri ya hiari kwa kipindi cha muda. Hali ya Samsoni inatofautiana na hilo, kwa kuwa si ya hiari au ya muda; yeye si Mnaziri kwa nadhiri ya hiari bali kwa uamuzi wa kimungu. Kipindi cha kuwekwa wakfu si cha muda, bali kwa maisha yake yote. Anapochiliwa huru, si nywele zake tu ndizo zinazotolewa kafara, ambayo ndiyo njia ambayo nadhiri ya Mnadhiri ilisitishwa, bali Samsoni mwenyewe, nafsi yake yote, hutolewa kafara. Hadithi inapoendelea, Samsoni anafanya kila kitu ambacho Mnadhiri hapaswi kufanya: anagusa maiti, anakunywa divai, na anaacha nywele zake zinyolewe. Anapingana na vyakula vyote vya Mnadhiri. Katika Waamuzi 16:17 anasema, "...kwa sababu nimekuwa

Mnadhiri aliyetengwa kwa Mungu tangu kuzaliwa. Kama kichwa changu kingenyolewa, nguvu zangu zingenitoka, nami ningekuwa dhaifu kama mtu mwingine yeyote.” Mtu anaelekeza mawazo kwenye kifungu hicho cha mwisho, “kuwa kama mtu mwingine yeyote.” Hii inaonyesha kwamba Samsoni huenda alitaka kuwa kama mtu mwingine yeyote, lakini Mungu hangemruhusu awe hivyo. Yahweh aliondoka kwake muda wa kutosha tu kumhamisha hadi mahali ambapo hatimaye alipaswa kutimiza wito wake. Alikamatwa, akapofushwa na kupelekwa kwenye hekalu la Wafilisti.

d. Hadithi ya Samsoni kama Muhtasari wa Hadithi ya Israeli John Milton katika “Samson Agonistes” anamzungumzia Samsoni hivi: “Ee kioo cha mali yetu.” Na Barry Webb anasema Milton yuko sahihi kuhusu jinsi hadithi ya Samsoni inavyofanya kazi katika kitabu cha Waamuzi. Hadithi ya Samsoni ni hadithi ya Israeli iliyofupishwa na kulenga kwetu katika maisha ya mtu mmoja. Hiyo ndiyo nadharia ya Webb: hadithi ya Samsoni ni hadithi ya Israeli. Kama Samsoni alivyokuwa mtu mtakatifu, Israeli ilikuwa taifa takatifu (Kutoka 19:6). Kama Samsoni alivyotamani kuwa kama wanaume wengine, Israeli ilitamani kupenda mataifa mengine. Kama Samsoni alivyowafuata wanawake wa kigeni, Israeli iliwafuata miungu ya kigeni. Kama Samsoni alivyomlilia Mungu katika mwisho wake na akajibiwa, ndivyo Israeli walivyofanya. Hatimaye—na hii inazidi upeo wa Waamuzi—kama Samsoni alivyopaswa kupofushwa na kupewa maumivu makali ya Gaza kabla ya kukubaliana na hatima yake, ndivyo Israeli ingelazimika kupitia mateso makali ya uhamishoni Babeli. Kwa hivyo unaona kile Webb anachopendekeza ni kwamba hadithi ya Samsoni inaakisi hadithi ya Israeli.

e. Mwisho – Hitimisho Maradufu linalohusishwa na Hadithi ya Samsoni Katika mwisho, kuna hitimisho maradufu kwa kitabu cha Waamuzi, kama vile kuna utangulizi maradufu. Katika Waamuzi 17:6 na 21:25 unasoma, “Kila mtu alifanya yaliyo mema machoni pake mwenyewe.” Kile Webb anachosema ni kwamba Samsoni ni kila mtu. Katika muundo wa kitabu, hadithi ya Samsoni inaelekea kwenye mwisho. Inakuja kabla tu ya mwisho; ni hadithi ya mwisho ya waamuzi wakuu katika kitabu. Katika Waamuzi

14:3 Samsoni anapowataka wazazi wake wamchukulie mwanamke huyu Mfilisti, “ Baba yake na mama yake wakajibu, ‘Je, hakuna mwanamke mzuri katika jamaa zako au miongoni mwa watu wetu wote? Je, unapaswa kwenda kwa Wafilisti wasiotahiriwa ili upate mke?’ Samsoni akamwambia baba yake, ‘Nipatie huyo.’” Kisha msemu unaofuata: Biblia inasema, “Yeye ndiye anayenifaa.” Unajua hilo linamaanisha nini kwa Kiebrania? Hili ni “Yeye ni mwema machoni pangu”—ni msemu uleule kama “Kila mtu alifanya yaliyo mema au yaliyo mema machoni pake mwenyewe.” Kwa hivyo katika muundo wa kitabu, hadithi ya Samsoni inaelekea kwenye mwisho huo ambapo kila mtu anafanya yaliyo mema machoni pake mwenyewe; ndivyo hasa Samsoni alivyokuwa akifanya.

Samsoni, mkombozi na mwokozi. Wafilisti walikuwa wamemkamata na walikuwa wakimsifu Dagoni katika Waamuzi 16:23-24: “ Wakuu wa Wafilisti wakakusanyika ili kumtolea Dagoni dhabihu kubwa, mungu wao, na kusherehekea, wakisema, Mungu wetu amemtia Samsoni, adui yetu, mikononi mwetu.’ Watu walipomwona, wakamsifu mungu wao, wakisema, ‘Mungu wetu amemtia adui yetu mikononi mwetu, aliyeiharibu nchi yetu na kuzidisha vifo vyetu.’” Kwa hiyo Wafilisti wanahusisha kukamatwa kwa Samsoni na Dagoni, mungu wao; lakini kama Webb anavyosema, hii hapa kejeli ya ajabu ya hadithi. Sio mungu wao aliyemtia Samsoni mikononi mwao, bali ni Mungu wa Israeli, Yahweh, na alifanya hivyo kwa kusudi la kuwaangamiza. Kwa hivyo haitawanufaisha mwishowe Samsoni alipoingia mikononi mwao.

6 Masuala Makuu: 1. Mashindano ya Yahweh na miungu; Ukuu na Uhuru wa Yahweh

Kuna masuala mawili muhimu katika kitabu hiki. Moja ni pambano kati ya Yahweh na miungu mingine kwa ajili ya uaminifu wa Israeli. Kwa Samsoni, ushindi unamwendea Yahweh kwa uhakika. Kifo cha Samsoni kinathibitisha kwamba miungu mingine si miungu hata kidogo, na kwamba Yahweh pekee ndiye anayestahili ibada ya Israeli. Pili, hadithi inaangazia enzi kuu na uhuru wa Yahweh. Waamuzi wote wa mwokozi isipokuwa Othnieli ndio Webb anawaita "mashujaa wasiowezekana" kwa njia moja au nyingine. Hawa sio aina ya watu ambao kwa kawaida ungefikiri Mungu angewatumia kuwaokoa watu wake. Mungu aliyefunuliwa katika kitabu cha Waamuzi

kama Mungu wa kweli hutenda kwa njia zinazochanganya hekima ya binadamu, na hadithi ya Samsoni ni ushuhuda mkuu wa mwandishi kwa ukweli huo.

2. Tafakari za Mwisho – Ufalme wa Makuhani Tafakari za Mwisho : Nadhani kuna mambo matatu hapa. Kwanza kabisa, wito wa Israeli kama taifa takatifu katika Kutoka 19:5-6: “Nanyi mtakuwa ufalme wa makuhani, taifa takatifu, milki ya pekee kati ya watu, milki ya Bwana iliyotunukiwa.” Inatumika kwa Wakristo kama watu wa agano jipya la Mungu katika 1 Petro 2:9. Petro ananukuu Kutoka 19:5-6 na anaitumia kwa watu wa agano jipya. Huendelea na mwendelezo kati ya watu wanaopatikana katika Agano la Kale na watu wanaopatikana katika Agano Jipya. Webb anasema hapa: “Tulivyo sisi kwa ujumla pia tuko kibinafsi. Tumeitwa kuwa watakatifu; yaani, tumeitwa kuwa wakamilifu, tunapaswa kuwa taifa takatifu, tunapaswa kuwa watu watakatifu. Tunapaswa kuwa watakatifu kibinafsi pia. Kwa sababu ya mwendelezo huu kati ya wito wa msingi wa Agano la Kale na watu wa Mungu wa Agano Jipya, inafaa kabisa kwamba tuone katika Samsoni si hadithi ya Israeli tu bali yetu wenyewe.” Kwa maneno mengine, ikiwa hadithi ya Samsoni ni mwendelezo wa hadithi ya Israeli, pia ni mwendelezo wa hadithi yetu wenyewe. “Changamoto hapa ni kama tutakubali wito wetu kwa furaha ikiwa sisi ni watakatifu kwa wito. Tunapaswa kuwa watu watakatifu kwa wito. Hatuwezi kuwa kama watu wengine na hatupaswi kutaka kuwa.”

3. Asili ya Imani Pili, jina la Samsoni linaonekana katika Waebrania 11:32. “Yeye ni mmoja wa mashujaa wa imani katika sura hiyo. Ana kitu cha kutufundisha kuhusu asili ya imani. Licha ya kushindwa kwake kuna nyakati ambapo Samsoni anaonyesha ufahamu kwamba ukweli mkuu unaosimama nyuma ya ulimwengu na kuwepo kwake ni Mungu, ambaye yeye ni mtumishi wake.” Hilo linajitokeza waziwazi katika Waamuzi 15:18 ambayo tayari nimesoma. Anasema hapo, “Umempa mtumishi wako ushindi huu mkuu.” Hapa anampa Bwana sifa ya ushindi huu mkuu. “Anajitupa kabisa kwa Mungu, na wakati huu tunamwona kuwa mwaminifu. Nyakati bora zaidi za Samsoni ni nyakati za imani ambazo bado tunaweza kujifunza mengi licha ya kushindwa kwingi; na nyakati

zingine yeye si mfano mzuri bali ni mfano mbaya.”

4. Mfano wa Mtu Aliyeinuliwa na Yahweh ili Kuwaokoa Watu Wake Tatu, hapa kuna mtu au mtu ambaye aliinuliwa na Yahweh ili kuwaokoa watu wake. Na kisha angalia ulinganifu hapa na kitu tunachopata baadaye katika Maandiko. Kuzaliwa kwake kunatangazwa na malaika, mimba yake ni ya kimiujiza—alizaliwa na mwanamke tasa. Anakataliwa na watu wake—hapo ndipo Waebrania walipomkabidhi kwa Wafilisti katika Waamuzi 15:12: “Tumekuja kukufunga na kukukabidhi kwa Wafilisti.” Kwa hivyo alikataliwa na watu wake mwenyewe. Kazi yake ya kuokoa inatimizwa katika kifo chake, kifo ambacho anamshusha Dagoni na kuweka msingi wa ukombozi kwa watu wa Mungu katika siku zijazo. Kwa maneno mengine, katika sura hii isiyotarajiwa tunaona labda wazi zaidi kuliko mahali pengine popote katika Agano la Kale umbo la mambo yajayo. “Hatupaswi kumpunguza Samsoni kuwa onyo tu dhidi ya utashi ambao ulikuwa mfano wa imani. Yeye ni zaidi ya hayo. Yeye ni mtangulizi wa mwokozi mkuu kuliko wote, na kwa namna fulani maisha yake yanaelekeza mbele kwenye maisha ya Kristo na yanaonyesha tukio hilo.” Kwa hivyo nadhani Webb ametufanyia huduma nzuri hapa kwa kuonyesha njia ambazo tunaweza kupata umuhimu na maana kwa leo kutokana na hata baadhi ya masimulizi haya magumu yanayohusiana na Samsoni.

h. Waamuzi 4 Walioorodheshwa katika Waebrania 11:32 Sasa, nitahitimisha hili kwa dakika moja tu. Nimezungumzia waamuzi wanne kati ya sita wakuu. Hao wanne waliorodheshwa katika Waebrania 11:32. Unasoma hapo: “Na niseme nini zaidi ? Sina muda wa kusimulia habari za Gideoni, Baraka, Samsoni, Yeftha, Daudi, Samweli na manabii.” Lakini unaona waamuzi wanne waliotajwa hapo—Gideoni, Baraka, Samsoni na Yeftha. Wako katika sura hiyo ya mashujaa wa imani. Nadhani tunachoweza kujifunza kutoka kwao ni kwamba licha ya kushindwa sana, hawa watu wanne ni watu ambao Bwana aliwatumia kuwakomboa Israeli kutoka kwa wakandamizaji wao. Bwana aliwatumia licha ya kushindwa binafsi walipojitokeza kwa imani kuwapinga wale waliokuwa wakiwakandamiza watu wa Mungu. Webb anasema kwenye ukurasa wa

kwanza, “Tunahitaji kutambua tabia ya kitheolojia ya kitabu hiki na kuelewa jinsi kinavyofanya kazi katika muktadha wake wa kisheria, na ni kwa njia hiyo tutapata maana kwa leo.”

4. Kuzorota kwa Kiroho na Maadili Katika Wakati wa Waamuzi Imeonyeshwa Acha nijaribu kumalizia Waamuzi. Tuendeleo hadi 4. katika muhtasari wako. 4. ni “Kuzorota kiroho na kimaadili katika wakati wa waamuzi kunakoonyeshwa.” Hiyo ni sura ya 17-21. Huu ni hitimisho maradufu linaloakisi utangulizi maradufu. Tunapata hadithi mbili zilizounganishwa hadi mwisho wa kitabu nazo ni 4a. na 4b. 4a ni: “Mahali patakatifu pa Mika pamepokonywa sanamu na makuhani wake, Waamuzi 17-18.” Kisha 4b ni: “Hadithi ya vita vya wenyewe kwa wenyewe dhidi ya Benyamini ambayo ilisababishwa na unyanyasaji wa kingono na mauaji ya suria wa Mlawi.” Hiyo ni katika Waamuzi 19-21.

Hadithi hizi mbili zinazopatikana mwishoni mwa kitabu hazitaji jina la mwamuzi yeyote. Nadhani kusudi la hadithi hizi ni kuonyesha jinsi kuzorota kwa dini kulivyoingia haraka na watu wakaacha agano baada ya kifo cha Yohana na kizazi cha ushindi. Ni katika sehemu hii ambapo unapata kauli hiyo mara nne, "Hapakuwa na mfalme katika Israeli; kila mtu alifanya yaliyo mema machoni pake mwenyewe." Huu ulikuwa wakati ambapo hapakuwa na mamlaka kuu ya kiraia, na wakati huo, watu waliacha agano. Matokeo yake yalikuwa machafuko. Machafuko hayo yanaonyeshwa katika hadithi hizi mbili. Hadithi moja inaonyesha uasi wa kidini na hadithi nyingine inaonyesha kuzorota kwa maadili.

#### a. Mkazo wa Uasi wa Kidini

Kwa hivyo hadithi ya kwanza ni "Mkazo juu ya uasi wa kidini"; hiyo ni patakatifu pa faragha pa Mika, sanamu, na kuhani. Inahusishwa na uhamiaji wa Wadani kutoka kwenye milki dhaifu iliyotolewa chini ya Yohana. Hawakuridhika na hilo. Walitaka kutafuta mahali panya na wakatuma watu kuchunguza mahali ambapo wangeweza

kuhamia. Wanaenda kaskazini kabisa—angalia Waamuzi 18:7: " Basi wale watu watano wakaondoka, wakafika Laishi , ambapo waliwaona watu hao wakiishi salama, kama Wasidoni, bila shaka na salama." Wanafikiri hapa pangukuwa mahali pazuri kwa Wadani kuhamia. Katika mchakato huo wa kuhamia kaskazini, unasoma katika mstari wa 14 wa sura ya 18, " Kisha wale watu watano waliokuwa wameipeleleza nchi ya Laishi wakawaambia ndugu zao, 'Je, mnajua ya kuwa moja ya nyumba hizi ina naivera, miungu mingine ya nyumbani, sanamu ya kuchonga, na sanamu ya kusubu?' " Kwa hiyo wanaenda huko nyumbani kwa Mlawi kijana nyumbani kwa Mika. Wanamsalimia na wanaingia ndani ya nyumba hii, mstari wa 18, na kuchukua efodi na sanamu na miungu mingine ya nyumbani. Wanamwomba kuhani hapo aje nao.

Nenda chini hadi mstari wa 23. Wanachukua sanamu hizi kutoka kwa Mika kutoka mahali hapa patakatifu pa faragha na wanapoondoka, “ Walipopiga kelele baada yao, Wadani waligeuka na kumwambia Mika, ‘Mna shida gani, hata mkawaita watu wenu wapigane?’ Akajibu, ‘Mmechukua miungu niliyoifanya, na kuhani wangu, mkaenda zenu. Nina nini tena? Mnawezaje kuuliza, “Mna shida gani?”” Kwa hivyo huyu hapa mtu ambaye ana mahali hapa patakatifu pa faragha, na Wadani hawa wanachukua sanamu hizi. Anakasirika sana na hivyo anauliza “Nina nini tena? Mnawezaje kuuliza nina shida gani?” Lakini unasoma katika mstari wa 27: “ Kisha walichukua kile ambacho Mika alitengeneza, na kuhani wake, wakaenda Laishi , dhidi ya watu wenye amani na wasio na wasiwasi. Waliwashambulia kwa upanga na kuchoma mji wao.” Kumbuka hawa wote walikuwa Waisraeli. Kisha mstari wa 28, “Walijenga upya mji, wakakaa huko, na kuuita Dani.” Kwa hivyo hapa kuna uasi wa kidini katika mahali hapa patakatifu pa faragha ambapo paliibiwa vitu vyake.

b. Hadithi Nyingine Iliishia Katika Vita vya Wenyewe Hadithi nyingine iliishia katika vita vya wenyewe kwa wenyewe vilivyochochewa na unyanyasaji wa kingono na mauaji ya suria wa Mlawi kutoka Bethlehemi. Sitapitia simulizi hiyo. Ni hadithi ya kikatili ya unyanyasaji wa mwanamke huyu, na kisha karibu kuangamizwa kwa kabila la Benyamini, kwani karibu liangamizwe na makabila mengine ya Israeli kwa sababu ya

jinsi walivyomtendea suria huyu.

Kwa hivyo hadithi hizi mbili zinaonyesha kitu cha machafuko yaliyosababisha Israeli walipoacha agano wakati huu wa giza.

Imenakiliwa na Andrea Mastrangelo na Dominique Gobeil  
Imehaririwa vibaya na Ted Hildebrandt  
Hariri ya mwisho na Elizabeth Fisher  
Imesimuliwa tena na Ted Hildebrandt